



AKADEMIN FÖR HÄLSA OCH ARBETSLIV
Avdelningen för socialt arbete och psykologi

Delaktighet i skolan för barn med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning

Marlene Larsson Kopec
Ann-Catrin Persson

2018

Examensarbete, Grundnivå (kandidatexamen), 15 hp
Socialt arbete
Socionomprogrammet
Examensarbete i socialt arbete

Handledare: Tomas Boman
Examinator: Peter Öberg

Abstract

The main objective of this research is to investigate and examine how elementary schools in a medium-sized city in Sweden work to promote participation for students with neuropsychiatric disabilities. The study has three main research questions; how schools encourage and foster participation, how they regard their resources and the difference between resource schools and communal schools. To clarify the scope and these research questions we have conducted a qualitative study with five semistructured interviews with principals and head of unit on three resource schools and two communal schools. The data was then dissected and analysed by deductive analysis method and the system theory. The results show that schools work to promote student participation by first improving their social skills both in class and outdoors, adapting the environment and providing an approach that considers individual needs. We found that the shortage of teachers and staff, as well as the lack of knowledge and experience in such matter, are two main concerns.

Keywords: neuropsychiatric disorders, participation, communal school, resource school and students.

Sammanfattning

Syftet med studien var att undersöka hur grundskolor från klass 1-9 i en mellanstor stad i Sverige, arbetar för att främja delaktighet för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Studien har tre stycken frågeställningar; hur skolorna främjar delaktigheten, hur de upplever sina resurser och om arbetet skiljer sig mellan resursskolorna och de kommunala skolorna. För att besvara syftet och frågeställningar genomfördes en kvalitativ studie med fem stycken semistrukturerade intervjuer med rektorer och enhetschefer från tre stycken resursskolor och två stycken kommunala skolor. Datan analyserades sedan genom en deduktiv analysmetod. Resultatet visar att skolor arbetar för att främja elevernas delaktighet genom att först utveckla deras sociala förmåga både i klassen och utanför, anpassa miljön och ge individanpassade lösningar anpassad efter alla elevers individuella behov. Brist på personal samt kunskapsbrist hos befintlig personal upplevdes som största resursbristen och den största skillnaden mellan resursskolorna och de kommunala skolorna var personaltätheten.

Nyckelord: Delaktighet, elever, kommunal skola, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning och resursskola.

Förord

Vi, Marlene Larsson Kopec och Ann-Catrin Persson, vill först och främst tacka alla informanter som velat delta i intervjuer och gjort vår studie möjlig att genomföra. Sedan vill vi även tacka vår handledare Tomas Boman som engagerat sig och stöttat oss med konstruktiv kritik. Vi har båda två haft delat ansvar och utfört hela studien tillsammans vad det gäller förberedelse, skrivande, utförande av intervjuer, transkribering av intervjuer och analyserande av resultat. Vi har även diskuterat, stöttat och respekterat varandra fullt ut vilket har gjort processen mycket enklare och rolig.

Maj, 2018

Marlene Larsson Kopec och Ann-Catrin Persson

Innehåll

Abstract	2
Sammanfattning	3
Förord	4
1. Inledning	7
Syfte	9
Frågeställningar	9
2. Tidigare forskning	10
Sökprocess	10
Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar	10
NPF i skolan	11
Sammanfattning av centrala resultat från tidigare forskning	12
3. Teoretiska perspektiv	13
Systemteori	13
Systemteorins relevans för vår studie	15
4. Forskningsmetod	16
Metod och urval	16
Analysmetod	17
Validitet	17
Reliabilitet	17
Generaliserbarhet	17
Etik	18
5. Resultat och Analys	19
Presentation av intervjupersoner	19
Delaktighet	19
Analys	21
Resurser	22
Analys	24
Skillnader mellan vanliga kommunala grundskolor och resursskolor	25
Analys	27
6. Diskussion	28

Sammanfattning av resultat	28
Resultatdiskussion	28
Metoddiskussion	30
Referenslista	32
Bilagor	35
Bilaga 1	35
Bilaga 2	36

1. Inledning

I FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning står det att alla konventionsstater ska vidta de åtgärder som krävs för att barn med funktionsnedsättningar ska ha samma rättigheter som barn utan funktionsnedsättning (Artikel 7 DS 2008:23). I Skollagens 3 kap 3§ står det skrivet att alla barn ska få den stimulans och förutsättningar de behöver för att uppnå kunskapsmålen som skolan har, samt att barn med funktionsnedsättning ska få det stöd som krävs för att i så hög grad som möjligt klara av skolan och motverka de konsekvenser som kommer med funktionsnedsättningen (SFS 2010:800). Konsekvenser som en funktionsnedsättning medför kan gälla svårigheter i sociala, teoretiska och praktiska färdigheter (Attention Stockholms Län, 2013).

Specialpedagogiska skolmyndigheten har skrivit en publikation om delaktighet som ett arbetssätt i skolan och beskriver begreppet *“...att vara en del i en aktivitet, ett sammanhang eller en relation. I förskolan och skolan kan delaktighet handla om vara del i ett gemensamt lärande i en undervisningssituation eller att ges förutsättningar att vara delaktig i kamratgemenskapen”* (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2017). Barn med funktionsnedsättning har inte samma delaktighet i sin lärmiljö som barn utan funktionsnedsättning, trots att skolan har i uppgift att anpassa lärmiljön och göra den tillgänglig för alla elever. Specialpedagogiska skolmyndigheten, skolverket och skolinspektionen vill påvisa vikten av att se alla elever utifrån deras egna specifika skolsituation och det sammanhang som de befinner sig i, både i lärmiljön och andra aktiviteter istället för att fokusera på elevens individuella brister som orsak till misslyckande och svårigheter. De nämner även delaktighet och hur det kan ses utifrån sex delaktighetsaspekter: tillgänglighet, engagemang, samhandling, tillhörighet, erkännande och autonomi. Alla dessa sex aspekter samspelar och har lika stor betydelse för känslan av och förmågan till delaktighet. Exempelvis kan en otillgänglig miljö leda till brist på engagemang, samtidigt som ett erkännande från klasskamrater ofta leder till en ökad känsla av tillhörighet (Specialpedagogiska myndigheten, 2018).

För att definiera delaktighet vill vi även beskriva dess motsats, vilket vi tolkar som utanförskap. Utanförskap kan ses som ett fräntagande av förmågor att fritt kunna delta i samhällslivet, där personer som befinner sig i utanförskap inte kan leva upp till det som

betraktas som normen i samhället. Till exempel löper elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) större risk än andra att avsluta sina studier i förtid. Detta kan bidra till en ökad risk för utanförskap i vuxenlivet, med arbetslöshet, ensamhet, bidragsberoende, våld och kriminalitet som följd (Broberg, Almqvist, Risholm Mothander & Tjus, 2015; Davidsson & Petersson, 2016).

Dagens skola ställer krav på eleverna att de ska kunna anpassa sig efter direkta och indirekta regler och krav. Dessa regler och krav är en av anledningarna till att barn med NPF och deras svårigheter blir allt tydligare när de börjar i skolan. NPF är ett samlingsbegrepp av funktionsvariationer som bland annat ADHD, ADD, Aspergersyndrom, Tourettes syndrom och autismspektrumtillstånd. Personer med en NPF diagnos fungerar inte på samma sätt som de flesta andra i samhället och det uppmärksammas ofta genom att de har svårigheter med inläring, att styra sina impulser, tolka sin omgivning och kommunicera med den, kontrollera sin motorik samt fokusera på en sak i taget och reglera sin uppmärksamhet i stort (Holmér, 2015; Johansson, 2014; Vårdguiden 2015; Attention Stockholms Län, 2013).

Vår förförståelse innan vi påbörjade vår studie var att barn med NPF ofta inte får det stöd som krävs för att både vara delaktiga i sin skolgång och för att klara av de kunskapskrav som skolan har. Därför har vi valt att studera skolsituationen för barn med NPF och hur skolor i en mellanstor stad i Sverige arbetar för att främja elevernas delaktighet. Kan skolorna tillgodose elevernas behov av stöd för att på så vis öka deras delaktighet? Genom semistrukturerade intervjuer med rektorer och enhetschefer från fem skolor kan vi få en klarare bild av det stöd som eleverna erbjuds för att öka deras delaktighet samt vilka resursbrister som finns och hur de försvårar skolans arbete. Vi hoppas med denna studie kunna bidra till en tydligare bild av hur skolorna arbetar för att öka delaktigheten hos elever med NPF och med hjälp av det resultat vi får fram kunna belysa de arbetssätt som fungerar bra samt de som fungerar mindre bra. Det slutgiltiga resultatet kan i sin tur andra skolor ta del av i sitt arbete med elever med NPF.

Genom att införa ett bra stöd tidigt i skolan tror vi att möjligheterna för delaktighet i samhället och det framtida arbetslivet ökar, något som även kan leda till minskade kostnader för samhället. Till exempel löper barn med hyperaktivitetsproblem, som barn med ADHD, en ökad risk att hamna i kriminalitet jämfört med barn som inte är hyperaktiva (Stattin & Andershed, 2002). Studien kan vara av vikt för socialt arbete då vi hoppas kunna påvisa

vikten av individuella och tidiga stödinsatser i skolan för att öka delaktigheten både i skolan men även ute i samhället för elever med NPF.

Syfte

Syftet med studien är att undersöka hur grundskolor från klass 1-9 i en mellanstor stad i Sverige, arbetar för att främja delaktighet för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar.

Frågeställningar

- Hur arbetar skolor för att främja delaktigheten i skolan för barn med NPF?
- Upplever intervjupersonerna att skolorna har de resurser som krävs för att främja delaktigheten hos elever med NPF?
- Skiljer sig arbetet i hur de främjar delaktigheten i resursskolorna respektive de kommunala skolorna för barn med NPF?

2. Tidigare forskning

Här nämns sökprocessen för tidigare forskning uppdelad i två teman, NPF i allmänhet och NPF i skolan. Slutligen presenteras en sammanfattning av de mest centrala resultat som den tidigare forskning visat på.

Sökprocess

I sökprocessen efter tidigare forskningar har vi utgått från databaserna SocIndex, PsychInfo, Swepub, Discovery, Libris, Diva och Google Scholar samt sökorden delaktighet, participation, integration, school, children, neuropsykiatrisk funktionsnedsättning, neuropsychiatric disabilities, neuropsychiatric disorders, specialpedagogik, diagnoser i skolan, children with diagnoses och sociokulturell teoribildning. Efter att sökt efter relevanta artiklar i databaserna och läst ett flertal, kunde vi dra slutsatsen att det finns mycket skrivet om NPF diagnosen ADHD och diagnoser tillhörande samlingsbegreppet autismspektrum, specialpedagogik, extra stöd i skolan samt om funktionsnedsättning i allmänhet. Alla artiklar som används här är refereegranskade, både internationella och svenska artiklar mellan åren 2005 och 2018.

Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar

En kännetecknande egenskap hos elever med en eller flera NPF diagnoser är att de har svårt med sinnesintryck och social interaktion. Att befinna sig i ett större sammanhang, interagera med klasskamrater och lärare, samt att skapa och behålla vänner är svårigheter i skolan som visar sig tydligt hos de flesta elever med NPF oavsett diagnos. Det är vanligt att personerna även löper högre risk än andra att utveckla affektiva störningar, såsom depression och ångest (Bolic Baric, 2016).

I två av artiklarna var syftet att ta fram ett klassifikationsverktyg för ADHD samt Autismspektrum för att kunna identifiera styrkor och svårigheter hos dessa personer. Bland de styrkor och svårigheter som presenterades för personer med ADHD var personlighetsfaktorer som temperament, utåtriktning och aktivitet identifierade som styrkor, medan koncentration, uppmärksamhet, att ta sig an flera uppgifter samt utföra dagliga rutiner som att planera aktiviteter var identifierade som deras främsta svårigheter. För personer med Autism sågs istället faktorer som minne, högt IQ samt acceptans av den egna diagnosen som styrkor, och

faktorer som perfektionism, motoriska defekter, röst och språksvårigheter samt impuls kontroll som svårigheter (Albertowski, 2018; Mahdi, 2018). En annan studie som riktade sig till personer med någon typ av Autismspektrum diagnos, visade att trots en hög motivation till sociala fritidsaktiviteter spenderade dessa personer mer än 70 % av sin fritid utan interaktion med andra personer. Resultatet visade även att aktiviteter som utfördes ensam eller tillsammans med familj och nära vänner var mer omtyckta av personer med autismspektrum, medan det fanns mindre motivation till sociala aktiviteter med människor utanför personens närmsta nätverk (Chen, Bundy, Cordier, Chien & Einfeld, 2015).

NPF i skolan

Den nya skollagen och den nya utbildningspolicyn som kom med den nya lagen, tycks ha medfört en stor förändring för alla aktörer inom skolan. Elever med autismspektrumtillstånd har påverkats mest genom att de har stora svårigheter, på grund av sitt tillstånd, att uppfylla de mål och regler skolan har. För att elever med NPF ska ha ett större deltagande i olika skolaktiviteter krävs det en kombination av faktorer som bland annat positiva interaktioner med lärare och kamrater, möjlighet till självständighet och inre kontroll samt en tillgänglig skolmiljö (Almqvist & Granlund, 2005).

Elever med NPF visar generellt sett lägre akademiska resultat än elever utan funktionsnedsättningar. Med ett sent införande av adekvat stöd i skolan kan detta leda till att eleven utvecklar en låg självkänsla med antisocialt beteende och ett ointresse för skoluppgifter. Risken med att elever med NPF upplever svårigheter inom de akademiska och sociala områdena, medför inte bara en negativ inverkan på skolan utan även på personens framtida arbetsmöjligheter (Bolic Baric, 2016; Tuominen-Eriksson, Svensson & Gunnarsson, 2012). Elever i skolan förväntas delta och utföra en rad olika aktiviteter och uppgifter inom och utanför klassrummet. Dessa aktiviteter och uppgifter kan vara allt från skolarbete till att komma i tid eller umgås med vänner. Det är därför viktigt att stödet som erbjuds elever med NPF ses utifrån skolmiljöns bredare kontext, med en förståelse för hur olika aspekter kan påverka möjligheterna att delta i skolan samt hur man bäst anpassar stödet utifrån elevens kunskap och förmåga (Bolic Baric, 2016).

Riggs, Greenberg, Kusché & Pentz, (2006) beskriver hur en förebyggande läroplan som riktar sig till grundskoleelever och är framtagen för att minska aggressiva och beteendemässiga problem i skolor, kan användas för att främja fysisk och verbal självkontroll hos elever i andra

och tredje klass. Detta görs genom uppmuntran av den socio-emotionella kompetensens utvecklande, för att på så vis hjälpa eleverna att öka sin självkontroll, att kunna stanna upp och lugna ner sig istället för att ge utlopp för aggressiva impulsbeteenden. Resultatet visade att barns neuropsykologiska funktion spelar en stor roll i sambandet mellan förebyggande insatser och beteendemässiga resultat och att de olika förebyggande insatserna påverkade barnens beteende. Med andra ord fungerar dessa barn annorlunda än de flesta andra och för att öka deras förutsättningar att lyckas och för att ge så bra förebyggande insatser som möjligt måste deras speciella behov tillgodoses och tas i hänsyn till. Författarna menar även att program som är utformade för att hjälpa den sociala samt emotionella utvecklingen hos elever bör innehålla övergripande modeller som beaktar deras neuropsykologiska funktioner och utveckling. Om de inte gör det så riskeras viktiga processer att ignoreras som kan påverka barns sociala utveckling samt resultat på ett negativt sätt.

Sammanfattning av centrala resultat från tidigare forskning

Generellt har elever med NPF svårt för sinnesintryck och social interaktion vilket kan medföra stora svårigheter i skolan med både lärare och andra elever. De löper en högre risk att utveckla någon typ av affektiv störning som ångest eller depression och deras svårighet kring koncentration, motorik, röst och språk samt impuls kontroll bidrar också till att de har svårt i skolan. Genomgående bidrar en NPF diagnos till att elevens skolsituation blir svår och ofta problematisk eftersom de har svårigheter att uppfylla de mål och följa de regler som skolan har. Men med hjälp av specialanpassad undervisning samt en tydlig handlingsplan kan elever med NPF lättare lyckas i skolan, både socialt och med skolarbetet.

3. Teoretiska perspektiv

Kapitlet tar upp det systemteoretiska perspektivet som kommer användas i analysen av resultatet. Först presenteras vad systemteori är rent generellt och vad det handlar om, sedan går vi in mer på de delar som är mer relevant för vår studie, där förändringsprocesser och Bronfenbrenners modell tas upp.

Systemteori

Systemteori handlar i stort om att i hjälpinsatser se till individens hela sociala nätverk, såsom familj, närstående och olika myndigheter, för att gemensamt samverka i syfte att hjälpa och förbättra individers situation (Payne, 2015). Med ett systemtänk går det inte att se på situationer utifrån enbart ett synsätt eller en specifik aktör. Alla aktörer och faktorer i ett samhälle eller i en individs nätverk samverkar och utgör tillsammans en helhet. Hela systemet hänger ihop och måste hela tiden beaktas, det går inte att göra en förändring av något slag utan att alla delar som har en inverkan på situationen samverkar. Till exempel är det systemteoretiska tänket och samverkan mellan familj, skola, socialtjänst och barnpsykiatri väldigt viktigt vad det gäller barn med NPF för att kunna ”fånga” upp alla delar i barnets problematik. Varje aktör måste identifiera vad i barnets problematik som de ska arbeta med och gör en tydlig handlingsplan för detta. Då blir det tydligare vad varje profession ska göra och lättare för alla aktörer att veta sitt uppdrag och om det skulle brista i något avseende blir det även tydligare var det brister. (Broberg et al, 2015).

Några grundläggande begrepp inom systemteorin som vi även kommer att använda senare i vår analys är nivåer, information samt konstans och variation. Det gäller att tänka i logiska nivåer för att få en djupare förståelse av olika system och hur de fungerar. Oavsett system så finns det alltid någon typ av hierarkisk nivåuppbbyggnad inom systemet och det går även att se på mänskliga system utifrån nivåsystemet. De hierarkiska nivåerna i ett system har praktisk betydelse, dels för att de högre nivåerna tydligt är de som bestämmer och ställer krav på nivåerna under, men även för att det gäller att behålla gränserna mellan ett systems olika nivåer för en fungerande helhet, vilket ett hierarkiskt nivåsystem tydligt gör (Öquist, 2012). Ett exempel kan vara att den rådande politiken och lagstiftningen påverkar hur skolans ekonomi ser ut samt vilka skyldigheter skolan har gentemot sina elever. Det är i sin tur rektorn eller enhetschefen som är ansvarig för hur resurserna i skolan fördelas, utifrån den

budget och möjligheter som finns. Sedan är det lärarnas uppgift att planera sin undervisning så att eleverna i klassen får möjlighet att uppfylla de krav och mål som ställs inom skolans läroplan (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2018).

Konstans och variation är viktiga faktorer i systemteorin vad det gäller förändring. Variationen är det i livet som förändras, konstanten är det som består och det som är förutsägbart. Till exempel kan en elevs skolsituation vara konstant men elevens skoluppgifter eller vilken skola eleven går i kan variera, med andra ord måste barn gå i skolan men beroende på ålder, funktion och utvecklingsgrad varierar det vilken skola eleven går i samt vilka typer av uppgifter den får. Faktorerna konstans och variation kan förtydligas med hjälp av tre begrepp: unfreezing, moving och refreezing. Unfreezing är det som händer när det sker förändring och utveckling och individen med andra ord tar steget ur sin nuvarande situation. Moving är själva förändringen och refreezing är efter en variation skett och allt ska falla på plats igen (Öquist, 2012). Elever med NPF har svårt med förändring och faktorerna konstans och variation är två begrepp som används vid förklaring av förändringar, därför anses de vara relevanta för analysen av resultatet (jfr Holmér, 2015; Johansson, 2014; Vårdguiden 2015; Attention Stockholms Län, 2013).

En modell inom systemteorin är Bronfenbrenners modell. Här ses barnet och dess omgivning utifrån olika nivåer: mikro, meso, exo och makronivå, och hur dessa nivåer hör ihop och påverkar varandra och kommer att vara centrala i analysen av vårt resultat. Först kommer mikronivån, där barnet befinner sig samt system som familj, förskola, skola samt vänner och hur dessa system integrerar med varandra. Ett exempel på när olika mikrosystem integrerar med varandra kan vara när föräldrarna hämtar och lämnar på skolan eller barnet leker med sina vänner på rasterna. Mesonivån tar upp mikrosystemens interaktion och samverkan med och mellan varandra. Samverkan mellan de olika mikrosystemen är viktigt för bland annat barnets utveckling och psykiska hälsa eftersom barn över två år ofta spenderar flera timmar per dag med andra barn och vuxna utanför familjen som påverkar barnet och dess utveckling av självtillit samt tilltro till andra (Broberg et al., 2015).

Exonivån är det lokala samhället och består av de olika mikrosystemen. Hur det lokala samhället ser ut har stor betydelse för hur hem, förskola och skola påverkar barnet och de förutsättningar som ges för att dessa system ska fungera som uppfostringsmiljö. Förutsättningarna till en god uppfostringsmiljö skiljer sig åt beroende på om barnet växer upp

i ett litet samhälle där alla känner varandra, eller i en mer anonym storstad. Även var i det lokala samhället som barnet befinner sig har betydelse, speciellt om det är starkt segregerat med vissa problemområden samt andra lugnare och tryggare områden. Ytterst i Bronfenbrennes modell finns makronivån, där politik och lagstiftning bland annat styr hur skollagen påverkar skolans skyldigheter och rättigheter gentemot eleverna, vilket är relevant i denna studie (Broberg et al., 2015).

Systemteorins relevans för vår studie

Det i systemteorin som är mest relevant för vår studie är samverkan mellan olika mikrosystem, både på individnivå men även på mesonivå samt hur dessa nivåer påverkas av politik och lagstiftning på makronivå. Barn med NPF har ofta ett brett nätverk av olika insatser utöver familj och skola som bland annat socialtjänst, skolhälsovård och barnpsykiatri. Som tidigare nämnts krävs det för barnets bästa att dessa olika system samverkar för att främja barnets utveckling samt psykiska hälsa på bästa sätt.

Förändringsarbete och processer är något som alla går igenom, men till skillnad från de flesta andra kan personer med NPF ha stora svårigheter med processer som unfreezing, moving och refreezing och lättare för det som är förutsägbart. Därför anser vi att även de olika processer en individ går igenom under en förändring är relevant för vår uppsats (Broberg et al., 2015; Holmér, 2015; Johansson, 2014; Vårdguiden, 2015; Attention Stockholms Län, 2013).

4. Forskningsmetod

I detta kapitel presenteras vår forskningsmetod. Inledningsvis beskrivs metoden, urval, intervjuprocess, transkribering och vald analysmetod som sedan går över till hur vi tillämpat begreppen validitet, reliabilitet samt generaliserbarhet. Slutligen presenteras de fyra etiska riktlinjerna och hur vi har förhållit oss till dem.

Metod och urval

Eftersom intervjuer ansågs bättre lämpade för att besvara syfte och frågeställningar än enkäter, föll det sig naturligt att välja en kvalitativ forskningsmetod. Målet var att få så beskrivande svar som möjligt från några få intervjupersoner för att på så vis skapa en djupare förståelse för det arbete skolorna gör för att hjälpa elever med NPF och identifiera de brister som finns (jfr Denscombe, 2009).

Vi valde att använda oss av ett subjektivt urval för att välja ut de skolor som vi kontaktade. Det innebar att skolorna handplockades utifrån den kännedom vi hade om skolorna (Denscombe, 2009). Från början var tanken att välja ut rektorer som arbetar på skolor med elever som har NPF, men med tanke på att två av resursskolorna inte hade någon rektor utan endast enhetschefer utökade vi vårt urval till antingen rektorer eller enhetschefer. Eftersom en av frågeställningarna var att undersöka om det fanns några skillnader i arbetet med delaktighet mellan resursskolor och vanliga skolor. Sammanlagt genomfördes fem intervjuer med tre rektorer och två enhetschefer på tre resursskolor, varav en privat och två kommunala, samt två vanliga kommunala skolor.

Den intervjuprocess som tillämpats vid intervjuerna var semistrukturerad intervjumetod med sju frågeområden som berörde de teman som vi valt att studera. Beroende på vad intervjupersonen svarade på frågorna ställdes olika följdfrågor för att få så utförliga och beskrivande svar som möjligt (Denscombe, 2009). Vi turades om att leda intervjuerna och den som hade en mer observerande roll kunde ställa följdfrågor men hade en betydligt mer passiv och avlyssnande roll under intervjun. Alla intervjuerna spelades in och transkribering av det intervjupersonerna sagt genomfördes direkt efter varje intervjutillfälle (se bilaga 2).

Analysmetod

I början av studien valdes på förhand ut tre olika huvudområden som även togs upp de i de tre befintliga frågeställningarna. Huvudområdena är delaktighet, resurser och skillnader mellan resursskolor och vanliga kommunala skolor och det är dem som resultat och analys utgår ifrån. Att på förhand välja ut vad resultatet kommer att fokusera på kallas deduktion. Med deduktion innebär det att forskaren tillåter teori styra studiens riktning istället för empiri och det som intervjupersonerna berättar. De tre valda huvudområden styrde intervjuernas fokus och det var mestadels de områdena som diskuterades (jfr Larsson, Lilja & Mannheimer, 2005).

Validitet

Validitet ligger nära andra begrepp som giltighet, sanning och riktighet. Med andra ord innebär validitet att en studie undersöker det som studien har i syfte att undersöka, att validera är därför att kontrollera. För att försäkra oss om validiteten och trovärdigheten i vår studie har vi lagt ner mycket tid på att formulera intervjufrågor som gav möjlighet att besvara studiens syfte och frågeställningar. Efter intervjuerna har den insamlade datan analyserats med hjälp av relevant teori och tidigare forskning (jfr Kvale & Brinkmann, 2014).

Reliabilitet

Med begreppet reliabilitet menas att studien och det tillvägagångssätt och metod som används beskrivs så pass utförligt att en annan forskare ska kunna genomföra samma studie och få fram ett snarlikt resultat. För att försäkra oss om reliabiliteten i denna studie har metoden beskrivits tydligt samt under intervjutillfällena ställdes liknande frågor tillhörande samma teman för att mäta konsistensen i intervjupersonernas svar. (jfr Kvale & Brinkmann, 2014).

Generaliserbarhet

Generalisering innebär att med hjälp av det framtagna resultatet kunna tillämpa det på andra situationer eller i andra sammanhang. Kvalitativa studier kritiseras ofta för att ha låg grad av generaliserbarhet eftersom antalet intervjupersonerna ofta är väldigt få och urvalet inte så representativt. Ofta går det i kvalitativ forskning att göra en analytisk generaliserbarhet, vilket innebär att med hjälp av resultatet ges vägledning om vad som skulle kunna hända i liknande fall. Den bygger på att identifiera likheter och skillnader mellan de olika situationerna och med hjälp av påståendelogik komma fram till vad i resultatet som kan generaliseras och inte. I denna studie medverkar endast fem informanter vilket gör det svårt att generalisera i stort,

men det går att tillämpa analytisk generaliserbarhet till liknande skolor som har elever med NPF (Backman, 2008; Kvale & Brinkmann, 2014).

Etik

Vetenskapsrådets (2002) fyra etiska riktlinjer, informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet har under hela studiens gång tagits hänsyn till. För att uppfylla informationskravet har vi kortfattat via telefon samt mejl, informerat våra intervjupersoner om studien och syftet med den. I informationen, som förmedlades både muntligt och via ett informationsbrev (se bilaga 1), framgick det att deltagandet var helt frivilligt och de när som helst kunde avbryta sin medverkan. När intervjupersonerna lämnat sitt samtycke kom vi tillsammans överens om tid och plats samt tillfrågades de om möjligheten fanns att spela in intervjuerna för att kunna transkribera och koda data.

För att uppfylla konfidentialitetskravet har all information som kan kopplas till intervjupersonerna eller de skolor som de arbetar på avidentifierats. All känslig information har förvarats på lösenordskyddade mobiler och datorer som ingen annan haft tillgång till och all information som till exempel namn på intervjupersoner och skolor har ändrats. Slutligen var vi tydliga med att all information, enligt nyttjandekravet, enbart använts för vårt forskningsändamål och ej för kommersiellt bruk eller på något annat, icke-vetenskapligt, sätt. Intervjupersonerna blev även informerade om var resultatet av vår studie kommer att presenteras och att de har möjlighet att ta del av uppsatsen när den var klar.

5. Resultat och Analys

I detta kapitel kommer resultatet och vår analys av denna studie att presenteras, kopplat till tidigare forskning och vald teori. Dispositionen är att det inledningsvis sker en kort presentation av intervjupersonerna, sen presenteras resultat och analys uppdelad under studiens tre identifierade huvudteman: delaktighet, resurser och skillnader mellan kommunala grundskolor och resursskolor. Resultat för varje huvudområde kommer att presenteras först och därefter kommer vår analys av området att presenteras.

Presentation av intervjupersoner

De fem intervjupersonerna som intervjuades var som tidigare nämnt från två vanliga kommunala skolor och tre resursskolor. Med tanke på konfidentialitetskravet nämns varken intervjupersonernas namn eller vilken skola som de arbetar på. Intervjuperson 1 (KS1) arbetar som rektor på en vanlig kommunal skola med elever från förskoleklass upp till årskurs 3, KS2 är rektor på en kommunal skola med årskurserna 4-9, RS1 arbetar som rektor på en friskola som även är en resursskola med årskurs 1-6, RS2 som enhetschef på en resursskola med årskurs 4-6 och till sist arbetar RS3 som enhetschef på en resursskola med årskurs 7-9.

Delaktighet

Tidigare i arbetet beskrivs delaktighet som *“... att vara en del i en aktivitet, ett sammanhang eller en relation I skolan kan delaktighet handla om vara del i ett gemensamt lärande i en undervisningssituation eller att ges förutsättningar att vara delaktig i kamratgemenskapen”* (Specialpedagogiska skolmyndigheten, 2017). Intervjupersonerna beskriver bland annat begreppet delaktighet som inkludering, samverkan, hänsyn, respekt, demokrati, möjlighet att påverka och att bli lyssnad på, vilket stämmer bra överens med tidigare beskrivning. En av intervjupersonerna förklarade delaktighet på följande vis:

“Ja det är ju att man har möjlighet att påverka, så tänker jag. Att man känner att man kan ha inflytande över sin situation och ha, åh ja det tänker jag på främst då. Att man har möjlighet att påverka och att man blir lyssnad på och att man tas på allvar, så” (RS3).

I resultatet framkommer det att intervjupersonerna ser att elever med NPF ofta har ett omfattande stödbehov och har många gånger svårt att komma in i andra grupper då de sociala färdigheterna behöver tränas upp. En av skolorna använde sig av en socialiseringsstege, en

annan av en inkluderingstrappa, men målet var det samma för samtliga skolor, att individanpassa lösningar för eleven så att den sedan kan bli delaktig och inkluderad i klassen. Flera av eleverna hade svårigheter att delta i större sammanhang och fick till en början undervisning enskilt eller i mindre grupper innan de kände sig trygga nog att delta mer i klassen. Alla nämner även att det är viktigt att jobba med rätt saker först, som elevernas sociala förmåga och tryggheten i skolan innan de går in på lärandet eftersom att det viktig pusselbit i lärprocessen. *“Jag tror att man behöver ha tryggheten och den funktionen innan man går in på lärandet”* (KS2).

Arbetet för att hjälpa eleverna att öka sin sociala förmåga skilde sig dock åt beroende på skola. Resursskolorna arbetade aktivt med att främja elevernas delaktighet både i skolan och ute i samhället, detta kunde ske genom organiserade rastaktiviteter men även socialisering i samhället i form av att åka och bada, träna på att åka buss eller gå och handla, beroende på vad eleven hade för svårigheter.

“Det är sånt [social träning i samhället] som vi arbetar mot hela tiden och just eftersom att den här elevgruppen i stort då har så stor problematik runt att vara ute i samhället. Dom behöver ju jättemycket träning så är det ju” (RS1).

Inom de två kommunala skolorna var arbetet mestadels fördelat inom skolans område och fokuserade på att öka elevens delaktighet i klassen. Däremot var det bara en av skolorna som hade personal som kunde vara med på rasterna och hjälpa till att ordna aktiviteter för att öka tryggheten utanför klassrummet. Den kommunala skolan med årskurs 4-9 saknade tyvärr den typ av personal då den inte hade någon fritidsverksamhet.

RS2 betonade hur viktig rörelseträning är, att bli vän med sin kropp och sina muskler, och på den skolan fick eleverna regelbundet åka och bada, vilket skapar både tillit och har visat sig ha en positiv inverkan hos elever med ångest och depression.

“För rörelseträning är jätteviktig för dom här barnen. Det är också, en tillits fråga. Och att man blir kompis med sina muskler. För har man väldigt, allvarlig depression, så blir det ju ofta avspeglingar, i rörelseapparaten också. Så att rörelseträningen, toppenviktig. Och sen då den sociala träningen. Alltså. Och det här med bad det är så välgörande att det är helt otroligt” (RS2).

När elever som haft enskild undervisning ska börja inkluderas i klass kan skolorna även se till hur klassrummen kan anpassas för att underlätta delaktigheten under lektionerna. KS1 tar upp den svåra balansgången mellan att sätta upp saker som klassen gjort på väggarna och att ha så få störningsobjekt som möjligt i klassrummet. Hen upplevde i början av sin tid på skolan att klassrummen kändes sterila men har sedan sett hur för mycket saker i klassrummet, som för vissa kan kännas mysigt och ombonat, kan påverka koncentrationsförmågan hos elever med NPF negativt. Flera av intervjupersonerna som deltog i studien uttryckte även att faktorer som elevens placering i klassrummet, hur uppgifter delas ut samt om eleven behöver "någoting att sitta och pilla med" har positiva effekter på elever med NPF och deras delaktighet i klassrummet. Ett hjälpmedel som visat sig fungera mycket bra på flera av skolorna var skärmar som möjliggör för eleven att avskärma sig från mycket av det som annars kan störa dennes koncentration. KS2 uttrycker hur viktigt det är att eleven är delaktig i sin läroprocess, att denne förstår vad hen lär sig och varför.

"När barnen kan börja verbalisera vad dom lär sig nu, då börjar dom ju få nys på sin, sin egen läroprocess. Det är ju där har vi delaktigheten [när eleven förstår vad de lär sig och varför har de lättare att påverka och vara delaktiga i sitt lärande]. För sen ska dom ju gå vidare. Då måste dom ju äga den här processen själva. Dom måste ju, känna sig själva" (KS2).

Analys

Samtliga intervjupersoner beskriver att samverkan är en viktig del i arbetet att främja elever med NPFs delaktighet. Med ett systemteoretiskt tänk argumenteras det ofta för vikten av samverkan och hur viktigt det är att se till en individs hela sociala nätverk när det krävs samordning av hjälpinsatser. Individens nätverk kan även förklaras som mikrosystem som kan bestå av: skola, familj, socialtjänst och barnpsykiatri. Alla dessa mikrosystem som befinner sig kring elever med NPF måste först och främst samverka med varandra för att gemensamt komma fram till en handlingsplan och vilka uppgifter de var för sig ska ha för att ge eleven det optimala stödet för att utvecklas. Brister det i samverkan mellan de olika mikrosystemen minskar möjligheterna för dem att på egen hand lyckas med sina hjälpinsatser. Ett exempel är att det underlättar för skolan om en elev med NPF har en god kontakt med ungdomspsykiatri och sjukvården för att få rätt medicinering och en tydlig handlingsplan som minskar de negativa faktorer som funktionsnedsättningen medför (Broberg et al, 2015; Payne, 2015; Öquist, 2012).

I det arbete som görs i skolorna för att öka socialiseringsförmågan hos elever med NPF går det att se likheter och kopplingar till tidigare forskningen. I skolan har eleverna ofta krav på sig som kan vara svåra för dem med en NPF diagnos att leva upp till. Förväntningar och krav som att passa tider, umgås med vänner och delta i gruppsammanhang krockar lätt med de svårigheter som är vanliga hos elever med NPF. Att se till skolmiljön utifrån ett helhetsperspektiv samt förstå vikten av de olika faktorer som kan upplevas som hinder för dessa elever är viktigt för att det stöd som ges ska vara så väl anpassat efter dennes individuella styrkor och svårigheter som möjligt. Om skolan fokuserar på att hjälpa eleven utveckla sin sociala förmåga kan detta bland annat leda till en ökad delaktighet i skolan då eleven kan få lättare att umgås med vänner, men även en bättre relation till lärare och annan skolpersonal, vilket i sin tur även har en positiv inverkan på elevens skolprestation (Albertowski, 2018; Almqvist & Granlund, 2005; Mahdi, 2018; Riggs, Greenberg, Kusché & Pentz, 2006; Tuominen-Eriksson, Svensson & Gunnarsson, 2012). Skolornas arbete med att öka känslan av trygghet kan även, som RS2 uttrycker det, ha en positiv inverkan på elever med depression och ångest, något som Bolic Baric (2016) menar att elever med NPF löper ökad risk att utveckla.

Resurser

Alla intervjupersonerna ansåg att samverkan mellan olika professioner som skola, familjen, ungdomspsykiatri och socialtjänsten är viktigt för delaktighetsarbetet och elevens utveckling. *“Ehh och sen så handlar det ju om hela vägen att jobba med lärare som jobbar med specialläraren som jobbar med mig som jobbar med föräldrar som jobbar med habilitering eller BUP”* (KS1). Hur väl samverkan fungerar samt hur väl varje profession tog sig an sin del hade intervjupersonerna däremot olika åsikter om. I en perfekt värld var alla ense om att det varje termin sker ett samverkansmöte där alla professioner träffas och diskuterar individen och dennes situation, och att de i efterhand arbetar med individen utifrån vad de kommit överens om på mötet. KS1 och KS2 ansåg att det på grund av resursbrist hos de andra professionerna läggs mycket ansvar på skolan och vissa saker som var utanför skolans ansvarsområde.

Att elever med NPF ofta har svårt för perception och är känsliga för sinnesintryck samt förändringar är något som alla intervjupersonerna tog upp. RS1, RS2 och RS3 tog upp hur viktigt det är att eleven ska känna trygghet och delaktighet i sin utveckling. Utveckling måste

ske i ytterst små steg och ofta händer det att eleven även backar i sin utvecklingsprocess ett antal gånger innan de når sitt mål. Exempelvis berättade flera intervjupersoner att det är viktigt vid övergång till antingen annan skola eller gymnasiet, att eleven verkligen får känna sig delaktig genom att gå på ett flertal studiebesök, ha god kontakt med SYV-konsulent samt rätt att påverka sitt val fullt ut.

“Där har vi grupper där vi pratar och förbereder inför gymnasiet, vi har också möjlighet att åka på studiebesök till olika gymnasier och testa och se. Det är viktigt för våra elever att det måste kännas rätt” (RS3).

Intervjupersonerna definierade resurser som personal, kunskap och material. De flesta ansåg att största resursbristen de hade var kunskap och personal, där personal är det som kostar men utöver det var många överens om att elever med NPF nödvändigtvis inte behöver kosta mycket mer än andra elever. Den stora skillnaden tycks vara att det krävs rätt kunskap och anpassning i alla typer av verksamheter kring eleverna, men anpassas undervisningen från början minskar problemen i längden. Det gäller att vara kreativ och använda sig av de resurser som finns. I de kommunala skolorna anser båda intervjupersonerna att all undervisning kan anpassas efter de elever som har NPF, både för att lärarna ska slippa göra dubbelarbete men även för att minska exkluderingen av dessa elever. *”Om man öppnar en mattebok för en elev med NPF är det rena katastrofen” (KS1).* Hen menar att matteboken innehåller för många störningsmoment och bör därför undvikas helt. Genomgående berättade intervjupersonerna att arbetet i skolan för elever med NPF kan kosta här och nu, men framhåller att ju tidigare insatser det sätts in, desto billigare och bättre för individen blir det i längden. *“... barn med neuropsykiatriska funktionshinder behöver inte kosta någonting. Utan det handlar om kunskap” (KS2).* Med andra ord kan en ökad kunskap hos skolpersonalen bidra till att resurspersonal inte behövs i samma utsträckning om den befintliga personalen har de kunskaper som krävs för att möta elevernas behov.

I skollagens 3 kap 3§ står att barn med funktionsnedsättning ska få det stöd som krävs för att i så hög grad som möjligt klara av skolan och motverka de konsekvenser som kommer med funktionsnedsättningen, vilket alla intervjupersoner berättade är väldigt svårt eftersom att de många gånger inte har de resurser som krävs. *“... lagkravet är ju att vi ska kompensera bort alla deras, neuropsykiatriska funktionshinder. ... Och det går ju liksom inte” (KS2).* En av intervjupersonerna har arbetat som rektor i åtta år på en av resursskolorna och hen beskriver

hur det under dessa år bara blivit sämre och sämre. De har fått mindre resurser och kommunen de befinner sig i prioriterar annat istället för personer med funktionsnedsättning till skillnad från närliggande kommuner.

Analys

Systemteorin betonar hur viktigt det är med samverkan och handlar om att i hjälpinsatser se till individens hela sociala nätverk, såsom familj, närstående och olika myndigheter, för att gemensamt samverka i syfte att hjälpa och förbättra individers situation. Att alla aktörer och faktorer samverkar och utgör tillsammans en helhet som hänger ihop och måste hela tiden beaktas och det går inte att göra en förändring utan att alla delar samverkar, vilket alla intervjupersoner i detta fall håller med om (Jfr. Broberg et al., 2015; Payne, 2015).

Samverkan kring elever med NPF sker både mellan de olika professionerna och på individnivå. Bronfenbrennes modell beskriver hur samhället är indelat i olika nivåer och hur dessa nivåer påverkar varandra. De individanpassningar som sker på skolan men även av de andra professionerna sker på mikronivå, där barnet i sig är i fokus. Samarbetet mellan skola och de andra samhälleliga institutionerna som ungdomspsykiatri, familjen och socialtjänsten sker istället på mesonivå. Även inom skolan finns det olika professioner som bland annat: specialpedagoger, speciallärare, kuratorer, psykologer, lärare, assistenter och liknande. Interaktionen mellan de olika professionerna inom skolan sker på mesonivå, men när professionerna istället integrerar med elever hamnar det på mikronivå. Intervjupersonerna påpekade att när det gäller utvecklingsarbete kring elever med NPF är det viktigt att fånga upp alla delar, både vad det gäller elevernas akademiska och sociala svårigheter. För att lyckas med det är samverkan på mesonivån viktig för att senare på varsitt håll komma arbeta mer med individuella insatser på mikronivå. Exonivån består av olika mikrosystem som ett samhälle består av och hur det lokala samhället ser ut har stor betydelse för hur hem, förskola och skola påverkar barnet och de förutsättningar som ges för att dessa system ska fungera. Till makronivån hör den politik och lagstiftning som styr skolans skyldigheter och rättigheter gentemot eleverna. Vilka resurser skolan och andra insatser, som arbetar med dessa elever med NPF, har rätt till styrs även det av instanser inom makronivå (jfr Broberg et al., 2015).

Elever med NPF har generellt svårt för perception, sinnesintryck och förändring, därför är faktorer som förutsägbarhet och konstans viktigt vid en förändring, då det skapar trygghet hos personer med NPF. Inför en förändring krävs tydlighet samt mycket förberedelse lång tid i

förväg. Förändringsprocessen går att koppla till de tre begreppen unfreezing, moving och refreezing. Med tanke på att förändringsarbete är svårt för elever med NPF så är det viktigt att alla dessa tre faser sker med hänsyn till individen. En förändring (unfreezing) bör inte ske innan eleven är tydligt förberedd på förändringen och att den utförs (moving) i små steg. Efter en förändring är det viktigt att det snabbt skapas en trygg miljö kring eleven för att den ska kunna återfå känslan av konstans och trygghet (refreezing) (jfr Öquist, 2012). Vilket KS3 berättade när det gäller val av gymnasium, hur väl de förbereder eleverna innan, hur viktigt det är att det känns rätt och att övergången sker så smidigt och smärtfritt som möjligt.

Elevernas svårigheter med social interaktion och perception stämmer överens med det Bolic Baric (2016) skriver i sin artikel om stöd i skolan för barn med NPF, och att de har stora svårigheter att interagera med både klasskamrater och lärare, samt att skapa och behålla vänner. Hen tar även upp att eleverna därför löper högre risk än andra att utveckla affektiva störningar, såsom depression och ångest, som intervjupersonerna också framhåller (ibid).

Skillnader mellan vanliga kommunala grundskolor och resursskolor

Resultatet visar att alla intervjupersoner som deltagit i studien i grund och botten har samma mål för elever med NPF: att de ska bli delaktiga och inkluderade i klassrummet, men det finns vissa skillnader. Däremot skilde sig intervjupersonernas syn på resursskolor och deras funktion. Generellt såg intervjupersonerna från de kommunala skolorna att alla elever kan lyckas gå i en vanlig skola om man vill tillräckligt mycket. Intervjupersonerna från resursskolorna ansåg istället att vissa elever aldrig kommer att klara av att gå i en vanlig skola då deras stödbehov är för omfattande för att en vanlig kommunal skola ska kunna tillgodose det. Som nämnts ovan saknar en av skolorna personal som kan vara med under rasterna för att organisera rastaktiviteter samt skapa en känsla av trygghet. Resursskolorna har även en högre personaltäthet jämfört med de kommunala skolorna som kan ha upp emot 30 elever per lärare. Detta innebär att klasserna är stora och det kan vara svårt för lärarna att hinna se elever som har ett särskilt behov av extra stöd. *“Alltså det är ju, ur ett sociologiskt perspektiv väldigt turbulent ... [med mycket elever och lite personal]”* (KS2). Den skola som KS2 är rektor på är placerad inom ett socio-ekonomiskt starkt område där flera av elevernas vårdnadshavare har en akademisk utbildning, något som enligt intervjupersonen, medför att skolan får mindre ekonomiskt stöd än andra skolor. Inom resursskolorna är det istället en högre personaltäthet vilket bidrar till att de lättare kan se till varje elevs individuella behov. På en av

resursskolorna skiljer sig även klassuppdelningen från de kommunala skolorna, i resursskolorna är klasserna blandade med olika årskurser, vilket tidigare kallats B-skola.

“Så vi har en klass som är årskurs 1-3. För oftast så är de ju inte åldersadekvata i sin inläring, så det passar väldigt bra att ha. En del årskurs teor som ligger på en årskurs tvås nivå och sådär så då kan man anpassa efter det” (RS1).

Resursskolorna arbetade med att utveckla elevernas sociala interaktion utanför skolområdet, som att åka kollektivtrafik, gå på studiebesök eller gå och handla. De kommunala skolorna fokuserade istället mer på socialisering och delaktighetsfrämjande arbete inom skolområdet, där mycket handlade om att befinna sig så mycket som möjligt i helklass.

En av intervjupersonerna från en kommunal skola menar att den svenska skolan är exkluderande och att ett första steg mot delaktighet och inkludering är att inte exkludera från början, att inte lyfta ut en elev ur klassen. Hen ansåg att de kommunala skolorna själva kan möta de individuella behov som elever med NPF diagnos har istället för att lyfta bort någon elev från klassen och placera den i en resursskola. Om istället all undervisning från början anpassades efter de som har en NPF diagnos skulle inte lärarna behöva arbeta extra med att specialanpassa uppgifter och elevens svårigheter skulle inte bli lika utpekade.

Intervjupersoner från resursskolorna menar dock att resursskolorna behövs för att kunna erbjuda eleverna stöd när de kommunala skolorna inte längre klarar tillgodose elevernas behov. *“När vi får en placering, då är det för att man har uttömt de möjligheter som man har på hemskolan och man ser att det här är bättre för elevens, eh, situation. Den enskilda elevens situation då” (RS3).*

För att elever med NPF ska få börja på en resursskola krävs det att de är utredda och diagnostiserade med en NPF diagnos vilket innebär att skolorna sedan har ett underlag att utgå från när de arbetar fram en individuell plan för den enskilde eleven. På de kommunala skolorna är det däremot inte säkert att alla elever med behov av stöd har genomgått en utredning och fått en diagnos och det finns även en risk att föräldrarna motsätter sig en utredning då de inte anser att en diagnos ska vara nödvändigt. *“Då säger ju föräldrarna Ja men det ska ju inte krävas en diagnos för att jag ska få hjälp. Nej. Men ska vi kunna hjälpa ditt barn så måste vi veta vad vi ska göra” (KS2).* Intervjupersonen menar med andra ord att är inte en elev utredd vet inte skolan konkret hur de ska arbeta på bästa sätt för att

eleven ska lyckas.

Analys

Om skoluppgifterna för samtliga elever, oavsett funktion, från början var anpassade för elever med NPF skulle det kunna minska risken att elever med NPF blir exkluderade och allt extraarbete för lärarna. Den ökade inkluderingen kan i sin tur påverka elevens självkänsla och akademiska prestationer positivt. Ett väl anpassat stöd i skolan har dessutom visat sig vara av stor vikt för hur väl en elev med NPF presterar i skolan. Enligt Bolic Baric (2016) är undervisning i små grupper, kombinerat med individuellt anpassade utbildningsmetoder och lärare som förstår vikten av att eleven får arbeta i sin egen takt, några av de viktigaste faktorerna för att öka chanserna att elever med NPF uppnår skolans utbildningsmål (se även Tuominen-Eriksson, Svensson & Gunnarsson, 2012).

För att få gå i en resursskola är det krav på att eleven i fråga ska vara utredd av skolhälsoenheten och att det är klarlagt vad som är elevens huvudsakliga funktionsnedsättning. Detta ökar förutsättningarna för resursskolorna att sätta in rätt stödinsatser. I kommunala skolor finns många elever med NPF som inte är utredda, och det kan minska skolans förmåga till att ge stöd eftersom att det saknas professionella mikrosystem kring eleven och samverkan mellan dessa. KS1, KS2 och RS1 berättade hur svårt det är att ge adekvat stöd till elever där föräldrar vägrar göra en utredning på sitt barn. När en utredning inte skett så finns det sällan någon regelbunden kontakt med BUP, habiliteringen eller socialtjänst som ofta är viktig för utvecklingen hos elever med NPF, då alla delar måste beaktas (Payne, 2015; Öquist, 2012).

Exonivån i Bronfenbrenners modell beskriver hur det lokala samhället ser ut och att det har betydelse för hur hem och skola påverkar barnet och de förutsättningar som ges för att dessa system ska fungera som uppfostringsmiljö (Broberg, et al., 2015). KS2 beskrev att den skola som hen arbetade på befann sig i ett socio-ekonomiskt starkt område där många av elevernas föräldrar har en akademisk utbildning och att det kan påverka det stöd skolan i sin tur får av samhället. KS2 upplevde bland annat att de fick mindre ekonomiskt stöd, som i sin tur bidrog till att de hade färre lärare än de önskat. Detta har däremot ingen av de andra intervjupersonerna tagit upp och det är därför svårt att säga om det stämmer.

6. Diskussion

Nedan redovisas studiens mest centrala resultat, resultatdiskussion samt en metoddiskussion som problematiserar vald metod. Avslutningsvis presenteras förslag till fortsatt forskning inom området.

Sammanfattning av resultat

Intervjupersonerna beskriver begreppet delaktighet som inkludering, samverkan, hänsyn, respekt, demokrati, påverkansmöjlighet och möjlighet att bli lyssnad på. För att främja delaktighet arbetar de med individuellt anpassade lösningar som tar hänsyn till individen styrkor och svagheter. Alla betonar vikten av att arbeta med elevernas socialiseringsföråga först då det är en viktig pusselbit i lärandet. För att bygga upp elevernas sociala kompetens sker delaktighetsarbetet både i och utanför klassrummet. Resursskolorna arbetar även mycket utanför skolans områden exempelvis genom att besöka bibliotek, åka buss och gå och handla. Personer med NPF har generellt svårt med sinnesintryck och därför är det viktigt med en anpassad miljö. Miljön kan anpassas fördelaktigt genom att ha skärmar som avgränsar, inte ha massa olika saker på väggarna och även tänka på att vara rak och tydlig vid kommunikation under lektionerna. Den största resursbristen som presenterades genomgående under alla intervjuer var kunskap om NPF och personal, särskilt på de kommunala skolorna. En stor skillnad mellan resursskolorna och de kommunala skolorna var att resursskolorna hade betydligt högre personaltäthet. På de kommunala skolorna kunde det vara en lärare på 30 elever, vilket kan leda till att elever med ett större stödbehov inte blir lika synliga och inte får det stöd som de har behov av. För att elever med NPF ska få börja på en resursskola krävs det att de är utredda och diagnostiserade med en NPF diagnos vilket innebär att skolorna sedan har ett underlag att utgå från när de arbetar fram en individuell plan för eleven. Den fördelen har de i många fall inte på en kommunal skola vilket kan bidra till att deras arbete för att öka delaktigheten blir svårare.

Resultatdiskussion

Arbetet för att främja delaktighet för elever med NPF ser lika ut på de skolor som deltagit i studien. Alla intervjupersoner var överens om att tidigt insatt stöd ökade förutsättningarna för eleverna avsevärt. Resursskolorna berättade hur de elever som kommer till dem oftast

kommer för sent vilket leder till att arbetet för att främja deras delaktighet och utveckling blir mycket svårare. Att den kommunala hemskolan i så hög grad som möjligt ska försöka ha kvar en elev med NPF har sina för- och nackdelar. Oftast är processen långdragen och eleven måste genomgå flera misslyckanden innan det slutligen fattas ett beslut om att flytta eleven till en resursskola. En av intervjupersonerna ansåg det som en exkludering att skicka iväg elever som inte fungerar i den kommunala skolan och att eleverna med NPF och deras situation går att lösa om alla delaktiga vill och har de resurser som krävs. Vi som författare kan inte rakt ut säga vad vi anser är det bästa, då individens bästa alltid ska komma i första hand och att eleven ska få det stöd som den behöver så fort som möjligt. Samtidigt anser varken vi eller intervjupersonerna att eleven bör exkluderas det första som görs, utan den bör få en ärlig chans att lyckas i sin kommunala hemskola innan eleven flyttas till en resursskola. Skulle de kommunala skolorna ha ökad kunskap kring NPF samt mer personal skulle de möjligtvis inte misslyckas att tillgodose elever med NPF det stöd som krävs.

Något som vi som författare upplever som intressant är skillnaden mellan resursskolorna och de kommunala skolorna och den största skillnaden är resurserna. Resursskolorna är avsevärt mindre och har högre personaltäthet, vilket troligtvis gör det lättare att tillgodose varje individs individuella behov som alla intervjupersoner nämnt är något av det viktigaste för att främja deras delaktighet. I en kommunal skola kan de istället vara en lärare på 30 elever, vilket medför att det blir både svårare att se elevens stödbehov och tillgodose dessa. Hur hade intervjupersonerna svar påverkats om resurserna i de kommunala skolorna sett annorlunda ut? Om fler lärare hade ökad kunskap om NPF och de individuella behov dessa elever har, eller om de kommunala skolorna hade fler elevassistenter, skulle troligtvis skolmiljön för dessa elever sett annorlunda ut. Kan hända att en ökad personaltäthet och kunskap på de kommunala skolorna skulle medföra att allt fler elevers behov kunde tillgodoses och färre skulle behöva gå på en resursskola. Frågan är dock om det skulle fungera fullt ut och att alla elever med NPF faktiskt skulle klara av att gå på sin kommunala skola eller om vissa fortfarande skulle behöva det stöd som en resursskola ger? Vi anser, utifrån vad som framkommit under studiens gång, att om den kommunala skolan var bättre anpassad efter elever med NPF och hade mer kunskap om NPF samt högre personaltäthet skulle de flesta elever kunna stanna i sin kommunala skola. Men det finns unika fall med elever som har så pass stort stödbehov att de troligtvis alltid kommer behöva gå i någon form av resursskola.

Metoddiskussion

I denna studie har en kvalitativ metod använts då vi ansåg den mest lämpad för vårt syfte och genom ett subjektivt urval handplockades de skolor som passade bäst. Urvalsmetoden är en mer tidseffektiv metod, något som vi ansåg lämpligt till vår studie där tiden var knapp. Det är möjligt att en annan urvalsmetod hade kunnat ge ett annat resultat, i synnerhet om antalet intervjupersoner inom den valda kommunen varit fler. Intervjuerna genomfördes med hjälp av en semistrukturerad intervju som gav utrymme till följdfrågor för mer utförliga och beskrivande svar. Mycket tid lades på att formulera intervjuguiden med så öppna frågor som möjligt och under intervjuerna var målet att skapa en positiv och tillitsfull stämning för att intervjupersonerna skulle känna sig avslappnade, men då vi båda saknar erfarenhet av att leda intervjuer är det möjligt att en mer erfaren forskare hade kunnat påverka intervjuerna på ett annat sätt än vi gjorde.

Intervjuerna analyserades sedan utifrån en deduktiv analysmetod, där våra tre förvalda huvudområden kopplats till vår vald teori och jämförts med tidigare forskning. Att resultatet stämmer bra överens med den tidigare forskningen kan ses öka validiteten i studien. Med hjälp av tydliga huvudområden som diskuterats under intervjuerna besvarar resultatet tydligt studiens syfte och frågeställningar. Reliabiliteten i studien styrks av att metoden och tillvägagångssättet beskrivs på ett tydligt sätt, vilket gör det möjligt för någon annan att utföra studien på och förhoppningsvis få fram ett liknande resultat. Det ställdes även liknande frågor inom samma tema för att de om intervjupersonerna höll sig till sitt svar. Generalisering kan vara svårare att uppnå inom kvalitativ forskning då antalet deltagare i studien är relativt få och vi har i vår studie enbart intervjuat fem personer. Men eftersom alla intervjupersonernas svarade relativt lika anses analytisk generaliserbarhet kunna tillämpas inom liknande situationer och andra skolor som arbetar med elever som har NPF.

När det kommer till val av teori är det möjligt att valet påverkat vår tolkning av resultatet. Om en annan teori valts hade resultatet troligtvis tolkas på ett annorlunda sätt, vilket vi är medvetna om. Systemteorin betonar system och vikten av dessa, men det finns teorier som fokuserar mer på individuella Lösningstrategier. Anledningen till att vi valde systemteori var för att den ansågs mest passande till vårt syfte och frågeställningar. Under intervjutillfällena berättade intervjupersonerna hur viktigt det var med samverkan kring elever med NPF, vilket vi anser styrker vårt teorival.

Förslag till fortsatt forskning

När det kommer till fortsatt forskning inom ämnet skulle vi tycka det var intressant att ta reda på mer vad det är som krävs för att de kommunala hemskolorna ska kunna tillgodose alla behov för elever med NPF och inte skicka dem till resursskolor. Ämnet togs upp vid alla intervjutillfällen och intervjupersonernas åsikter och syn på det varierade. Intervjupersonerna från vanliga kommunala skolorna var mer positiva och trodde på att det gick och intervjupersonerna från resursskolorna ansåg att de kanske skulle gå i vissa fall men långt ifrån alla. Är det ens möjligt att ta bort alla resursskolor och samtidigt se till elevernas bästa?

Referenslista

Albertowski, K., Almodayfer, O., Arsenopoulou, V., Briciet Lauritsen, M., Bölte, S., Carucci, S., Carlos Dias, J., Granlund, M., J. de Vries, P., Khalil, M., Knüppel, A., Langmann, A., MahdiEmail, S., Rodrigues da Cunha, G., Selb, M., Uchiyama, T., Wolff, N. & Zwaigenbaum, L. (2018). An International Clinical Study of Ability and Disability in Autism Spectrum Disorder Using the WHO-ICF Framework. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 48(6), 2148-2163. doi.org/10.1007/s10803-018-3482-4

Almqvist, L. & Granlund, M. (2005). Participation in school environment of children and youth with disabilities: A person-oriented approach. *Scandinavian Journals of Psychology*, 46(3), 305-314, doi: 10.1111/j.1467-9450.2005.00460.x

Braun, V. and Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101, doi: 10.1191/1478088706qp063oa

Bolic Baric, V. (2016). Support in school and the occupational transition process. Adolescents and young adults with neuropsychiatric disabilities. *Linköping University Medical Dissertations*, 1498, 1-83, doi: [10.3384/diss.diva-123873](https://doi.org/10.3384/diss.diva-123873)

Broberg, A., Almqvist, K., Risholm Mothander, P. & Tjus, T. (2015) *Klinisk barnpsykologi: Utveckling på avvägar*. Stockholm: Natur & Kultur.

C Bundy, A., Chen, Y.W., Chien, Y.L., Cordier, R. & L Einfeld, S. (2015). Motivation for everyday social participation in cognitively able individuals with autism spectrum disorder. *Neuropsychiatr Dis Treat*, 11, 2699–2709. doi: [10.2147/NDT.S87844](https://doi.org/10.2147/NDT.S87844)

Davidsson, T., & Petersson, F. (2016) En introduktion. I F. Petersson & T. Davidsson (Red.), *Social exkludering: Perspektiv, process, problemkonstruktion*. (s. 15-31), Lund: Studentlitteratur.

Denscombe, M., (2009). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna*. Lund: Studentlitteratur.

Elofsson, S. (2005). Kvantitativ metod - struktur och kreativitet. I S. Larsson., J. Lilja & K. Mannheimer (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 91-168). Lund: Studentlitteratur

Greenberg, M.T., Kusch', C.A., Riggs, N.R. & Pentz, M.A. (2006) The Mediation Role of Neurocognition in the Behavioral Outcomes of a Social-Emotional Prevention Program in Elementary School Students: Effects of the PATHS Curriculum. *Prevention Science*, 7(1), 91-102, DOI: 10.1007/s11121-005-0022-1

Gårlin, S. (2017): Elever med AST-diagnoser i den målstyrda skolan-konsekvenser av utbildningspolicy i svensk kontext. *Karlstad universitets pedagogiska tidskrift*, 13(1), 89-106. Hämtad från <http://urn.kb.se/resolve?urn=urn:nbn:se:kau:diva-65399>

Infoteket om funktionshinder. (2014). Neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Hämtad 2018-03-06 från <http://www.lul.se/sv/Kampanjwebbar/Infoteket/Funktionsnedsattningar/Neuropsykiatriska-funktionsnedsattningar/Vad-ar-neuropsykiatrisk-funktionsnedsattning/>

Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. 3:e uppl. Lund: Studentlitteratur

Larsson, S. (2005). Teori, metod och empiri. I S. Larsson, J. Lilja & K. Mannheimer, (Red.), *Forskningsmetoder i socialt arbete*. (s. 19-38). Lund: Studentlitteratur

Mahdi, S., Ronzano, N., Knüppel, A., Carlos Dias, J., Albdah, A., Chien-Ho, L., ... Bölte, S. (2018). An international clinical study of ability and disability in ADHD using the WHO-ICF framework. *European Child & Adolescent Psychiatry*. doi: 10.1007/s00787-018-1124-1

Payne, M. (2015). *Modern teoribildning i socialt arbete*. 3:e uppl. Stockholm: Natur och Kultur

Petersson, F., & Davidsson, T. (2016) Definitioner och diskussioner om social exkludering som bergrepp och perspektiv. I F. Petersson & T. Davidsson (Red.), *Social exkludering: Perspektiv, process, problemkonstruktion*. (s. 33-57), Lund: Studentlitteratur.

Riksförbundet Attention. (2018). Om NPF. Hämtad 2018-03-06 från www.attention.se/npf/om-npf/

SFS 2010:800. *Skollag*. Hämtad från Regeringskansliets rättsdatabasers webbplats: <http://rkrattsbaser.gov.se/sfst?bet=2010:800>

Socialdepartementet. (2008). *FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning* (DS 2008:23) Stockholm: Fritzes

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2018). *Delaktighet - ett arbetssätt i skolan*. Kalmar: Specialpedagogiska skolmyndigheten

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2017). *Delaktighet*. Hämtad 2018-03-13 från Specialpedagogiska skolmyndigheten <https://www.spsm.se/stod/tillganglighet-delaktighet-och-inkludering/delaktighet/>

Specialpedagogiska skolmyndigheten. (2016). *Vem bestämmer?* Hämtad 2018-05-24 från Specialpedagogiska skolmyndigheten <https://www.spsm.se/stod/elevsidor/vem-bestammer/>

Stattin, H., Andershed, H. (2002). Psykologiska, neuropsykologiska och biologiska faktorer: betydelse för utveckling av sociala anpassningsproblem. I A. Meeuwisse & H. Swärd (Red.), *Perspektiv på sociala problem* (s. 228-250). Stockholm: Natur och Kultur.

Vetenskapsrådet. (2002). *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning*. Utgivare: Vetenskapsrådet

Vårdguiden. (2015). Psykisk hälsa. Hämtad 2018-03-08 från <https://www.1177.se/Tema/Psykisk-halsa/Soka-var-d-och-hjalp/Soka-var-d/Att-genomga-en-neuropsykiatrisk-utredning-som-vuxen/>

Öquist, O. (2012). *Systemteori i praktiken: Konsten att lösa problem och nå resultat*. (2. uppl.). Stockholm: Gothia förlag

Bilagor

Bilaga 1

Hej!

Våra namn är Ann-Catrin och Marlene och vi är två socionomstudenter som läser 6:e terminen på socionomprogrammet i Gävle. Vi ska nu i vår skriva vårt examensarbete och har valt ämnet "Delaktighet i skolan för elever med neuropsykologiska funktionsnedsättningar". Syftet med studien är att undersöka hur grundskolor från klass 1-9 i en mellanstor stad i Sverige arbetar för att främja delaktighet för elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar. Med begreppet delaktighet menar vi rätt att påverka samt uttrycka åsikter och önskemål, integrering och ökad gemenskap men viktigast av allt att undervisning och stöd anpassas efter varje individ. Vi önskar att få intervjua dig som rektor för att få en bild av hur ni på er skola arbetar för att främja delaktigheten för elever med neuropsykiatrisk funktionsnedsättning. Intervjuerna kommer att ta ca 1 timme och spelas in, om detta tillåts, för att sedan transkriberas. Deltagandet bygger på frivillighet och du har när som helst rätt att avbryta din medverkan. Det är endast vi som har tillgång till den data vi får in, samt annan information som kan uppfattas som känslig. I själva arbetet kommer vi att avidentifiera all känslig information om dig som intervjuperson samt skolan och efter arbetet är färdigskrivet kommer all insamlad data att arkiveras. Arbetet ska vara färdigskrivet och inskickat 14 maj, och om ni önskar får ni ta del av resultatet när det är klart.

Vid frågor eller funderingar, tveka inte att kontakta oss.

Marlene Larsson Kopec:

ofk15mkc@student.hig.se alt. marlenelarssonkopec@gmail.com Tel: 0736-66 02 03

Ann-Catrin Persson:

ofk15apn@student.hig.se alt. perssonanki88@gmail.com Tel: 0700 41 67 77

Vår handledare: Tomas Boman, tomas.boman@hig.se

Kursansvarig: Pia Tham, pia.tham@hig.se

Varma hälsningar och tack i förväg!

Marlene Larsson Kopec och Ann-Catrin Persson

Bilaga 2

Intervjuguide

1. Berätta lite kort om dig själv och din roll på skolan.
2. Hur ser din kontakt ut med eleverna?
3. Vad betyder begreppet delaktighet för dig?
4. Hur ser du på elever med NPF och deras behov av stöd i skolan?
5. På vilket sätt arbetar ni för att främja delaktigheten i skolan för elever med NPF? Både i klassrummet och ute på rasterna?
6. Upplever du att ni har de resurser som krävs för att tillgodose dessa elevers behov och delaktighet?
7. Upplever du att ert arbete för att öka delaktigheten i skolan även främjar elevernas delaktighet i samhället? Och i såna fall på vilket sätt?